

Méltósággal meghalni

Méltósággal meghalni – Hogyan döntsünk az orvosi kezelésről az életünk végén?

Mi történne, ha egyszer csak baleset érné vagy betegség támadná meg, ami miatt nem tud többé kommunikálni? Biztos abban, hogy a kórházban tényleg az történne Önnel, amit szeretne? Családtagjai, szerettei tudnák, mi az, ami Önnek fontos? Nekik vajon nem lenne megterhelő, hogy olyan döntéseket kell meghozniuk, amelyek valójában Önt érintik leginkább?

Betegségeinkkel nem könnyű foglalkozni. Még nehezebb, ha arra gondolunk, hogy mi fog történni velünk, ha az orvosok már nem tudnak meggyógyítani: ha súlyos betegség vagy baleseti sérülés miatt az életünk a végéhez közeledik.

TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT, 2018

fotó: Annie Spratt / Unsplash

1 De miért is kéne foglalkoznom azzal, hogy mi történjen velem az életem végén,

...hiszen egészséges vagyok!

Épp ezért! Akkor a legjobb végiggondolni, hogy mit várunk az orvosi ellátástól az életünk végén, amikor [még] nem vagyunk betegek és nem állunk a fájdalom vagy az idő nyomása alatt. Egészségesek lévén az is biztos, hogy még képesek vagyunk teljesen önállóan dönteni.

Sokan tesznek lépéseket időskor vagy betegség esetére. Biztosítást kötünk, önkéntes nyugdíjpénztári számlát nyitunk, végrendelezünk. Miért tennék másként épp az orvosi ellátással?

...hiszen még túl fiatal vagyok ahhoz, hogy az életem végére gondoljak!

Az élet pillanatok alatt megváltozhat. Bármikor érhet minket baleset, amelyből nem tudunk felépülni. Sajnos fiatalon is előfordulhat, hogy súlyos betegséggel diagnosztizálnak.

...hiszen azt sem tudom, mit kéne tennem! Mit jelent az, hogy én döntök?

Felnőttként jogunk van arra, hogy döntünk saját orvosi ellátásunkról. A kezelésekre beleegyezhetünk és azokat vissza is utasíthatjuk. Ha már nem tudunk nyilatkozni, ahhoz, hogy döntéseinket mások megismerhessék, okiratba kell foglalnunk azokat. Ez az okirat az

előzetes egészségügyi rendelkezés, más néven élő végrendelet. Ebbe foglalhatjuk életvégi kívánalmainkat. Ilyet bármikor készíttethetünk és bármikor vissza is vonhatjuk. Érdeemes hát élni a lehetőséggel!

...hiszen a szeretteim mindig pontosan tudják, hogy hogyan döntenék!

Ez abban az esetben igaz, ha részletesen megbeszéltük velük az életvégi kívánalmainkat, de ezt kevesen szokták megtenni. Egyéb esetben sajnos csak találgathatnak, de sosem lehetnek teljesen biztosak abban, hogy van-e beavatkozás, amit visszautasítanánk, szeretnénk-e, hogy mesterségesen tápláljanak vagy vérátömlesztést kapjunk. Az előzetes egészségügyi rendelkezés nem csak nekünk segít, hanem a szeretteinknek is. Ha nincs előzetes rendelkezés, nekik kell majd velünk kapcsolatban nehéz döntéseket meghozniuk egy bizonytalan helyzetben. Az írott rendelkezéssel őket is megkímélhetjük a döntéssel járó teherrel.

Ha mégis úgy gondoljuk, hogy szeretnénk, ha hozzátartozóink vagy barátunk döntene helyettünk a kritikus helyzetekben, akkor ezért is tehetünk. Felnőtt rokonainkat, barátainkat kinevezhetjük "helyettes döntéshozónak" az előzetes rendelkezésünkben.

...hiszen az orvosok úgyis tudják, mi a legjobb nekem!

Az orvosi kérdésekben az orvos a szakértő. Abban viszont nem, hogy mi magunk milyen kezelést tudunk még vállalni, elviselni, hogyan képzeljük el saját életünket és annak befejezését egy súlyos betegség során vagy magatehetetlen állapotban. Ebben kizárólag mi vagyunk szakértők! Még egy súlyos, gyógyíthatatlan betegség esetében is többféle kezelésre van lehetőség. Be lehet vetni az orvostudomány valamennyi eszközét az élet meghosszabbítása érdekében, vagy lehet a beteg életminőségének fenntartására koncentrálni és a hátralévő napjait a lehető legjobbra tenni. Ezek közül választani csak mi magunk tudunk.

...hiszen azt sem tudom, milyen lehetőségeim vannak!

Ehhez nyújt segítséget ez a tájékoztató. Emellett mindenkit arra biztatunk, hogy orvosával és szeretteivel is beszélje át a lehetőségeit és a választásait.

...hiszen fogalmam sincs, hogyan kell egy ilyen dokumentumot elkészíttetni!

Ehhez is igyekszünk segítséget nyújtani. Magyarországon az előzetes

egészségügyi rendelkezést közjegyzőnek kell okiratba foglalnia. A közjegyző szintén tud tanácsot adni jogi kérdésekben.

Mi is pontosan az előzetes egészségügyi rendelkezés vagy köznapi nevén „élő végrendelet”?

A tájékozott beleegyezés

Ahhoz, hogy az előzetes egészségügyi rendelkezést bemutassuk, szólnunk kell néhány szót az orvosi beavatkozások szabályairól. Az orvos alapvetően csak akkor kezelheti a beteget, ha a beteg ebbe beleegyezett. Beleegyezésnek számít az is, ha elmegyünk a háziorvos rendelésére és hagyjuk, hogy meghallgassa a szívverésünket, megmérje a vérnyomásunkat. Komolyabb beavatkozás (pl. tükrözéses vizsgálat vagy műtét) esetén viszont írásban kell beleegyezést adnunk. Valódi beleegyezést csak akkor tudunk adni, ha tudjuk, hogy a beavatkozás pontosan mivel jár és mik a következményei, vagyis ha tájékozottak vagyunk. Ezért nevezzük a beleegyezést tájékozott beleegyezésnek.

Az orvosi kezelés visszautasítása

A beteg azonban dönthet úgy is, hogy visszautasítja az orvosi beavatkozást, nem kéri a kezelést. Ezt a döntést az orvosnak tiszteletben kell tartania, és ilyenkor nem kezelheti a beteget. A legtöbb orvosi beavatkozást, kezelést különböző formák nélkül visszautasíthatjuk. Ez alól két kivétel van.

- ▶ Nem utasíthatjuk vissza a beavatkozást, ha a kezelésünk elmaradása másokat veszélyeztetne. Például ha

súlyos járványos betegségünk van, amit mások is megkaphatnak, nem sétálhatunk el csak úgy, kezelés nélkül a kórházból.

- ▶ Ha az orvosi beavatkozás életmentő (pl. újraélesztés) vagy életfenntartó (pl. lélegeztetőgép), akkor szigorú feltételeknek kell megfelelnünk, hogy a kezelést visszautasíthassuk. Csak kivételes helyzetekben, alapos megfontolás után és az előírt formák betartásával mondhatjuk azt, hogy nem szeretnénk, hogy az orvosok megmentsek vagy meghosszabbítsák az életünket. Erről a későbbiekben részletesebben is lesz szó.

Az orvos kötelessége, hogy gyógyítson

Az orvos kötelessége a beteg ellátása, a gyógyítás, vagyis az orvosnak mindezt meg kell tennie a beteg meggyógyítása érdekében, ami csak orvosilag lehetséges. Ha viszont a beteg visszautasítja az orvosi beavatkozást, akkor az orvosnak nem kell kezelnie, sőt nem is kezelheti a beteget. Ám mindaddig, amíg nem utasítjuk el kifejezetten a kezelést, addig az orvosok gyógyítani fognak minket – mivel ez a kötelességük. Ezért van az, hogy az előzetes rendelkezésben csak azt kell leírni,

hogy milyen kezeléseket nem kérünk. Az összes többi ugyanis automatikusan kapni fogjuk.

Mikor nem tud a beteg dönteni?

Előfordulhat, hogy egy betegség vagy baleset miatt olyan állapotba kerülünk, hogy a beleegyezésünket vagy visszautasítási szándékunkat már nem tudjuk kifejezni. Ájulás, kóma, altatás idején, vagy erős gyógyszerek hatása alatt nem tudunk döntéseket hozni. Időskori demencia miatt is kialakulhat olyan helyzet, hogy már nem lesz belátásunk az ügyeinkre. A jogi szóhasználat ezt az állapotot cselekvőképtelen állapotnak nevezi. Ilyenkor nem tudunk saját sorsunkról dönteni, ezért nincs más lehetőség, mint hogy valaki más döntsön helyettünk – kivéve, ha már előre gondoltunk az ilyen esetekre. Ennek az előre gondolkodásnak az eszköze az előzetes egészségügyi rendelkezés.

Akkor mi is pontosan az előzetes egészségügyi rendelkezés?

Az előzetes egészségügyi rendelkezés (köznapi nevén „élő végrendelet”) egy olyan hivatalos dokumentum, amelyben leírhatjuk, hogy milyen orvosi kezeléseket nem kérünk, vagyis melyeket utasítunk vissza. Ha nem tudunk döntést hozni a sorsunkról, ez a dokumentum „beszél helyettünk”. Az előzetes egészségügyi rendelkezésben akár életmentő vagy életfenntartó kezelést is visszautasíthatunk. Az előzetes egészségügyi rendelkezésben visszautasított kezelést az orvosok nem nyújthatják számunkra.

3 Miért jó, ha van előzetes egészségügyi rendelkezésem?

Mert így magunk döntünk a sorsunkról. Az előzetes egészségügyi rendelkezésben leírtakat mindenki köteles betartani. Sem az orvosok, sem a hozzátartozóink nem kérdőjelezhetik meg, nem írhatják felül. Így még akkor is mi maradunk az orvosi kezelés „urái”, amikor közvetlenül már nem tudunk abba beleszólni.

Mert ez biztos pont a szeretetinknek. Ha leírjuk, milyen kezeléseket szeretnénk és milyen kezeléseket utasítunk vissza, hozzátartozóink dolgát is megkönnyítjük. Házastársunknak, gyermekünknek, testvérünknek súlyos lelki terhet jelenthet, hogy visszautasítson egy kezelést, még akkor is, ha ő sem ért egyet a kezelés elfogadásával. A visszautasítást nem is minden keze-

lés esetében teheti meg helyettünk. Ezt a terhet vehetjük le a vállukról az előzetes rendelkezéssel.

Mert ez biztos pont az orvosoknak. Még egy súlyos betegség esetén is gyakran többféle kezelésre van lehetőség, a komoly kezeléseknél pedig az előnyök mellett általában hátrányuk is van. Ezért az orvos számára is dilemma lehet, hogy tényleg jót tesz-e egy kezeléssel a betegének. Ha van előzetes rendelkezés, az egyértelmű iránymutatás és garancia az orvosnak. Az orvos akkor jár el helyesen, ha nem nyújtja azt a kezelést, amit az előzetes rendelkezésünkben elutasítottunk. Ha így tesz, nem vonható felelősségre azért, mert nem kezel minket.

4 Mit tehetek, ha mégis azt szeretném, hogy valaki más döntsön helyettem?

A helyettes döntéshozó

Lehetséges, hogy van olyan hozzátartozóink vagy barátunk (de akár orvosunk vagy segítők), akivel részletesen megbeszéltük, hogyan képzeljük el életünk végét, és azt szeretnénk, ha szükség esetén ő döntene majd he-

lyettünk. Ha van ilyen személy, akkor őt kifejezetten kijelölhetjük arra, hogy a nevünkben gyakorolja a kezelésbe való beleegyezés és a kezelés elutasításának jogát. Ahhoz, hogy ezt megtehesse, szintén írott forma szükséges: előzetes egészségügyi rendelkezésben helyettes döntéshozóként kell őt

megneveznünk. A törvény alapján, a helyettes döntéshozó akár életmentő vagy életfenntartó kezelést is visszautasíthat a nevünkben.

Annyit még tudunk kell, hogy ha a helyettes döntéshozóink utasít vissza helyettünk ellátást, akkor egy orvosi bizottság, közöttük egy pszichiáter szakorvos fog arról véleményt mondani, hogy a következmények tudatában hozta-e meg a döntését.

Akkor tehát ha helyettes döntéshozót jelölök meg, akkor már nem is írhatom le, hogy milyen kezeléseket nem szeretnék (vagy fordítva)?

Az előzetes egészségügyi rendelkezés nem ilyen „vagy-vagy” jellegű. Lehetséges az a megoldás, hogy néhány beavatkozásról kijelentjük, hogy azt nem kívánjuk, de helyettes döntéshozót is megneveznünk. Ilyenkor az előzetes egészségügyi rendelkezésben megjelölt kezelésekkal kapcsolatban a leírtakat veszik figyelembe, de minden más kezeléssel a helyettes döntéshozóink döntenek.

Ki dönt helyettem, ha nincs előzetes egészségügyi rendelkezésem és nem jelöltem meg helyettes döntéshozót sem?

Ha nem készítettünk előzetes egészségügyi rendelkezést és senkit nem jelöltünk meg helyettes döntéshozóként, akkor a törvény előírásai alapján a hozzátartozóink fognak dönteni a kezelésünkről akkor, amikor mi már nem tudunk. A törvény pontos sorrendet is

meghatároz a döntésre jogosultak között. Ez a sorrend a következő:

- ▶ törvényes képviselőnk (gondnok), ennek hiányában
- ▶ velünk közös háztartásban élő, cselekvőképes
  - ▶ házastársunk/lelettársunk, ennek hiányában
  - ▶ gyermekünk, ennek hiányában
  - ▶ szülőnk, ennek hiányában
  - ▶ testvérünk, ennek hiányában
  - ▶ nagyszülőnk, ennek hiányában
  - ▶ unokánk.

Ha senkivel nem élünk együtt, akkor:

- ▶ velünk közös háztartásban nem élő, cselekvőképes
  - ▶ gyermekünk, ennek hiányában
  - ▶ szülőnk, ennek hiányában
  - ▶ testvérünk, ennek hiányában
  - ▶ nagyszülőnk, ennek hiányában
  - ▶ unokánk.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ha valaki házas, férjfelesége egyezhet bele az orvosi kezelésbe vagy utasíthatja el azt. Ha valaki már nem él együtt házastársával, viszont a felnőtt gyermekeivel igen, akkor a gyermekek fognak dönteni. Ha valakinek sem házastársa, sem lelettársa, sem gyermeke nincs, akkor a szülei lesznek a döntéshozók. Ha szülei sem élnek, akkor a testvérei.

Ha több, azonos körbe tartozó hozzátartozóink (pl. két gyermekünk) egymással ellentétes döntést kívánna hozni, annak a véleményét fogják figyelembe venni, akinek döntése az egészségi állapotunk szempontjából a legkedvezőbb. Ilyenkor a kezelőorvo-

sok mondanak véleményt arról, hogy szerintük melyik gyermekünk döntése előnyösebb számunkra, és ezt a megoldást fogják alkalmazni.

Érdemes kiemelni, hogy **az élettárs csak akkor dönthet helyettünk**, ha ténylegesen velünk együtt él. Ha a betegnek van párkapcsolata, de élettársával (barátjával/barátnőjével) nem költözött össze, akkor a barátnak/barátnőnek nincs joga helyettes döntést hozni. Az élettársi kapcsolatot igazolásához nem kell semmiféle okirat vagy nyilatkozat. A kórházi gyakorlat mégis azt mutatja, hogy okozhat gondot annak igazolása, hogy két ember élettársi kapcsolatban él-e vagy sem. Annak érdekében, hogy a kórházban ne legyen ebből probléma, érdemes az előzetes egészségügyi rendelkezésben kifejezetten megjelölni, hogy az élettársunkat szeretnénk helyettes döntéshozónak.

Az is lehetséges, hogy **nincs már élő hozzátartozó**nk, vagy az élő hozzátartozóink semmilyen módon nem elérhetők. Ilyen esetben elviekben a beteg számára ki kell jelölni egy eseti gondnokot, aki a döntést meghozza. A gyakorlatban viszont sokszor nincs idő egy gondnoksági eljárás lefolytatására, ezért általában a kezelőorvos vagy több orvos döntése alapján járnak majd el.

Az életmentő vagy életfenntartó kezelés visszautasítását kivéve a hozzátartozónk döntése **nem érintheti hátrányosan egészségi állapotunkat** és nem vezethet súlyos vagy maradandó egészségkárosodáshoz.

Ha a hozzátartozónk életmentő vagy életfenntartó kezelést szeretne visszautasítani a nevünkben, de erre nem hatalmaztuk fel kifejezetten egy

előzetes rendelkezésben, akkor a kórháznak bírósági (nemperes) eljárást kell indítania a kérdésről. Ilyenkor tehát valójában a bíróság fog dönteni arról, hogy a kezelés visszautasítható-e vagy sem.

Mit tehetek, ha a felsorolt rokonaim között van olyan, akit nem szeretnék, hogy döntsön a sorsomról?

Ha a törvényben felsorolt hozzátartozók közül valakit (vagy valakiket) ki szeretnénk zárni a döntés lehetőségéből, akkor ezt is megtehetjük. Ehhez név szerint meg kell jelölni és ezt a hivatalos okiratba kell foglaltatni.

Helyettes döntéshozó megjelölése az előzetes egészségügyi rendelkezésben

Ki lehet helyettes döntéshozó?

Jogi szempontból bárki lehet helyettes döntéshozó, aki cselekvőképes. Kijelölhető bármelyik hozzátartozó, barátunk vagy akár maga az orvosunk is. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy jó, ha néhány szempontot figyelembe veszünk, amikor kijelöljük a helyettes döntéshozókat. Érdemes ezért végiggondolni a következő kérdéseket.

- ▶ Bízunk-e annyira ebben az emberben, hogy átadjuk neki a sorsunk feletti döntés jogát?
- ▶ Érti-e ez az ember, hogy mi fontos nekünk?
- ▶ Képes-e ez az ember akár már itt és most megbeszélni a legnehezebb kérdéseket velünk és figyelni a kívánalmainkra?

- ▶ Alkalmas lesz-e ez az ember arra, hogy a mi értékeink, hitünk és kívánalmaink mentén döntsön az orvosi kezelésünkről?
- ▶ Képes-e ez az ember megbeszélni a döntést az orvosokkal és az egészségügyi személyzettel?
- ▶ Elég határozott-e ez az ember ahhoz, hogy képviselje a mi értékeinket, hitünket és kívánalmainkat még kritikusan helyzetekben is – akár a saját meggyőződése ellenére is?
- ▶ Képes lesz-e ez az ember kezelni az összeütközéseket a rokonokkal, barátokkal vagy esetleg az orvosokkal, egészségügyi személyzettel?

Mi garantálja, hogy a helyettes döntéshozóm olyan döntést hoz, amelyet én hoznék magamról?

Leginkább úgy tudjuk bebiztosítani, hogy a helyettes döntéshozónk tényleg a mi elképzeléseinket, kívánalmainkat kövesse, hogy részletesen megbeszéljük vele, mit szeretnénk. Elmondjuk neki, hogy mi az, ami fontos számunkra az életvégi helyzetben, mi az, amit mindenképp szeretnénk megkapni vagy esetleg elkerülni.

A törvény még a helyettes döntéshozótól is véd minket, ő sem mondhat le csak úgy kezelésről a nevünkben. Ha a helyettes döntéshozónk valamilyen számunkra javasolt kezelést vissza szeretne utasítani, akkor őt egy háromtagú orvosi bizottság megvizsgálja. (A bizottság tagja a kezelőorvos, egy független, a kezelésben részt nem vevő, a betegségünknek megfelelő szakorvos és egy pszichiáter.) Ez a bizottság igazolja, hogy a helyettes

döntéshozó a döntésének következményeivel tisztában van. Az orvosi bizottság nyilatkozik arról is, hogy a visszautasítás nem veszélyezteti mások életét vagy testi épségét.

5 Pontosan milyen esetekben fogják felhasználni az előzetes rendelkezésemet? Ha készítetttem ilyet, már nem is beszélnek velem az orvosok?

Mindaddig, amíg olyan állapotban vagyunk, hogy képesek vagyunk beszélni az orvossal és felelős döntést tudunk hozni a kezelés elfogadásáról vagy visszautasításáról, természetesen mindenről meg fognak minket kérdezni. Az előzetes egészségügyi rendelkezés csak abban az esetben kerül majd elő, amikor olyan állapotba kerülünk, amikor – hétköznapian fogalmazva – nem vagyunk beszámíthatók. Jogi nyelven fogalmazva, amikor cselekvőképtelenné válunk. Ilyenkor nem tudunk

döntést hozni és nyilatkozni, ezért az előzetes rendelkezésünkben leírtak alapján fognak kezelni minket. Amint visszanyerjük a döntési képességünket, ismét azt veszik figyelembe, amit mondunk. Az előzetes rendelkezés elkészítése tehát nem jelenti azt, hogy onnantól kezdve egy papír alapján, a fejünk felett zajlik a kezelés. Épp ellenkezőleg! Egy ilyen rendelkezés garantálja, hogy mindig mi döntünk – ha tudunk, akkor szóban, ha már nem, akkor a leírtak mondják meg, mit is szeretnénk.

6 De miért mondanék le bármilyen kezelésről?

Az orvosi kezelések nem minden esetben könnyűek vagy egyértelműen jók. Egy súlyos betegség kezelése több mint pusztán pár gyógyszer bevétele vagy rutinműtét. A kezelés hosszadalmas, fájdalmas lehet, számos kellemetlen mellékhatással. Néhány kezelésnél kicsi az esély, hogy javulást hoz, mégis bonyolult és megterhelő. És persze olyan is van, hogy egy betegségre egyszerűen nincs gyógymód. Semmi nem hoz javulást, vagy ha mégis, csak nagyon kicsit vagy nagyon rövid ideig. Lehet az is, hogy nem szeretnénk mások segítségére szorulni, az életünket ágyhoz, esetleg géphez kötötten élni, lehet, hogy nem szeretnénk megvárni, amíg a számunkra legfontosabb családtagokat, barátokat sem ismerjük már meg. A

kezelés visszautasításának tehát számos oka lehet. A lényeg, hogy mindig nekünk magunknak kell végiggondolnunk, hogy vállaljuk-e, elbírnuk-e egy kezelés terheit, vagy látjuk-e értelmét.

Tudatában kell lennünk annak, hogy az életmentő vagy életfenntartó beavatkozások visszautasítása esetén lemondunk arról, hogy az életünket orvosi eszközökkel megmentsék, meghosszabbítsák. Vagyis lehetséges, hogy halálunk hamarabb bekövetkezik, mint ha kezeléneek. Azzal is tisztában kell lennünk azonban, hogy az életmentő vagy életfenntartó beavatkozás elfogadásával életünk hosszabb lehet ugyan, de lehetséges, hogy életünk minőségével nem leszünk elégedettek.

7 Az előzetes egészségügyi rendelkezés elkészítése

Kell-e valamilyen különleges forma az előzetes egészségügyi rendelkezéshez?

Igen, mindenképpen! Előzetes rendelkezést csak közokirati formában tehetünk. Ennek legismertebb formája a közjegyző által kiállított okirat. Nem elég tehát az, hogy írunk egy papírt. Még a tanúkkal aláíratott dokumentumot sem fogják előzetes egészségügyi rendelkezésként elfogadni. Ahhoz, hogy az előzetes egészségügyi rendelkezésünk szabályos és mindenkire kötelező erejű legyen, elsősorban a közjegyzővel készített okirat megfelelő.

Ki tehet előzetes rendelkezést?

Az előzetes rendelkezés megtételének egyetlen feltétele a cselekvőképesség. Cselekvőképes, így előzetes rendelkezést tehet az, aki:

- ▶ nagykorú (18 év feletti vagy 16 év feletti és házas),
- ▶ nem áll gondnokság alatt és
- ▶ nincs cselekvőképtelen állapotban [pl. nincs kómában, nem eszméletlen stb.].

Korlátozottan cselekvőképes, ezért nem tehet előzetes rendelkezést az, aki:

- ▶ 14-18 év közötti, vagy
- ▶ cselekvőképességében az egész-

ségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott.

Ez alól egyetlen kivétel van: helyettes döntéshozót a 16. életévét betöltött kiskorú is megjelölhet. [Ezt jelenti, hogy a 16-17 éves fiatal a szülei helyett más cselekvőképes – felnőtt – személyt is felhatalmazhat a kezelésével kapcsolatos döntések meghozatalára. A döntést ilyenkor nem a szülei vagy gyámja, hanem a helyettes döntéshozója fogja meghozni.]

Cselekvőképtelen, ezért szintén nem tehet előzetes rendelkezést, és helyettes döntéshozót sem jelölhet meg az, aki:

- ▶ 14 év alatti, vagy
- ▶ cselekvőképességét teljesen korlátozó gondnokság alatt áll, vagy
- ▶ éppen cselekvőképtelen állapotban van.

Érdemes megjegyezni, hogy életmentő vagy életfenntartó kezelés nem utasítható vissza, ha a beteg várandós és előreláthatólag képes a magzat kihordására. Természetesen olyan nők is tehetnek előzetes rendelkezést, akiknél van esélye a teherbe esésnek. A várandósság alatt azonban nem fogják figyelembe venni az anya előzetes rendelkezését. A magzat érdeke ilyenkor felülírja azt.

Kell-e arról bármilyen igazolás, hogy az előzetes rendelkezést „beszámítható” állapotban tettem meg?

Nem, erre vonatkozóan nem kell semmiféle igazolás. Aki cselekvőképese, azt a jog úgy kezeli, mint aki képes felelősen dönteni saját ügyei, akár az élete végének súlyos kérdésében is, ezért nem kívánja meg a döntési képesség külön bizonyítását. (A korábbi törvényi előírást, amely még kötelezővé tette a pszichiáter szakorvos véleményének beszerzését, az Alkotmánybíróság 2014-ben megsemmisítette.) A közjegyző sem tagadhatja meg az előzetes rendelkezésünk kiállítását, mert úgy gondolja: nem vagyunk cselekvőképese állapotban.

Milyen beavatkozásokra vonatkozhat az előzetes rendelkezés?

Az előzetes egészségügyi rendelkezésben bármilyen beavatkozást visszautasíthatunk. Az előzetes egészségügyi rendelkezésünket azonban csak akkor fogják elővenni, ha valamért nem tudjuk elmondani, mit szeretnénk, vagyis nem tudjuk kinyilvánítani az akaratunkat. Ez pedig a gyakorlatban azt jelenti, hogy valószínűleg elég súlyos állapotban vagyunk, és olyan különleges kezelésekre van szükségünk, amelyekkel az életünket megmentik vagy az életünket fenntartják (pl. újraélesztenek, mesterségesen táplálnak, lélegeztetőgépre tesznek). Az előzetes rendelkezésben tehát elsősorban ezekre a kezelési fajtákra érdemes koncentrálni.

Mik a feltételei az életmentő vagy életfenntartó beavatkozás előzetes egészségügyi rendelkezésben való visszautasításának?

Életmentő vagy életfenntartó beavatkozás előzetes egészségügyi rendelkezésben is csak akkor utasítható vissza, ha

- ▶ a betegség súlyos, gyógyíthatatlan és rövid időn belül halálhoz vezet VAGY
- ▶ ha a betegség gyógyíthatatlan és a beteg önmagát fizikailag ellátni képtelen, illetve fájdalmai megfelelő gyógykezeléssel sem enyhíthetők.

A visszautasítás ilyen beavatkozások esetében mindenképpen csak közokiratban tehető meg

Mi alapján mondják azt, hogy súlyos, gyógyíthatatlan és RÖVID időn belül halálhoz vezet egy betegség? Egyáltalán, ki határozza ezt meg?

A törvény feltételei elég szigorúak az életmentő vagy életfenntartó kezelés visszautasítása esetében. De ki mondja meg, hogy teljesülnek-e ezek a feltételek? A válasz egyszerű: maga a beteg és orvosa(i).

Az, hogy egy betegség súlyos és gyógyíthatatlan, vagyis az orvostudomány állása szerint nincs rá gyógymód, egyértelműen orvosi szakkérdés. Erről tehát a kezelőorvos vagy egy szakorvos véleményét kell kikérni. Azt is az orvos fogja tudni megmondani, hogy nagyjából mennyi ideig élhet még a beteg. Persze kérdéses, hogy kinek mit

jelent a rövid idő. Erre vonatkozóan ugyanis a törvény nem ad iránymutatást. A szakemberek szerint a rövid idő legfeljebb hónapokban mérhető időt jelent. Ha tehát a beteg egy évnél várhatóan rövidebb ideig élhet csak, akkor teljesül a „rövid időn belül halálhoz vezet” feltétele is.

A fájdalomérzet mértéke nagyon egyénfüggő. Van, aki jobban és van, aki kevésbé jól tűri a fájdalmat. Azt, hogy a fájdalom csillapul-e vagy sem, csak az ítélni meg, aki a fájdalmat átéli – tehát maga a beteg. Ezzel kapcsolatban tehát a betegnek kell nyilatkozni, elmondani orvosának, hogy fájdalmai nem enyhülnek.

Kérhetem-e az előzetes rendelkezésben, hogy segítsék elő a halálomat?

Az életvégi döntésekkel behatóan foglalkozó szakemberek azonban nem passzív eutanáziáról beszélnek, hanem a kezelés visszautasításáról, **az önrendelkezési jog gyakorlásáról**. Ebben az esetben ugyanis az orvosnak vagy más személynek nincs köze a halál bekövetkeztéhez, nem okai **a beteg halálának. Ilyenkor a beteg saját elhatározásából hagyja, hogy betegsége a természetes úton haladjon.**

Magyarországon törvény tiltja az aktív halálba segítséget (aktív eutanáziát), még akkor is, ha ezt maga a beteg kéri. Ugyanígy tilos segítséget nyújtani bárkinek ah-

hoz, hogy öngyilkosságot kövessen el. A magyar jog szerint mindkét cselekmény bűncselekmény.

Mi nem való az előzetes egészségügyi rendelkezésbe?

Az előzetes egészségügyi rendelkezés – ahogy azt a neve is mutatja – kifejezetten egészségügyi döntésekről, orvosi kezelésről szólhat. Nem lehet az előzetes egészségügyi rendelkezés segítségével kilépni a szervadományozási rendszerből, vagyis az ellen tiltakozni, hogy a szerveinket másnak adományozzák vagy orvosi, kutatási célra használják. Nem lehet az előzetes rendelkezésben tiltakozni a boncolás ellen sem. Nem lehet benne rendelkezni öröklési, vagyoni ügyekről, temetkezéssel kapcsolatos kérésekről – ezek a végrendeletbe valók. Az itt említett kérdésekben hozott döntéseink mind külön-külön dokumentumot, akár különleges okirati formát is igényelnek.

Mennyibe fog nekem ez az egészségügyi rendelkezés kerülni?

Az előzetes egészségügyi rendelkezés közjegyzői okiratba foglalásának díja van. A közjegyzők díjazását törvény állapítja meg. Az okirat elkészítésének díja attól függ, hogy az előzetes rendelkezésünk milyen hosszú és mennyi munkát igényel a közjegyzőtől. Egy kb. 4 oldalas dokumentummal számolva az okirat elkészítése 2018-ban mintegy 50 ezer forintba kerül.

Hogyan fogjak hozzá az előzetes egészségügyi rendelkezés elkészítéséhez?

Ahogy erről már szó volt, előzetes egészségügyi rendelkezést közjegyző előtt lehet tenni. De mit érdemes átgon-

dolni vagy megtenni, mielőtt a közjegyzőhöz megyünk? Ez attól is függ, hogy milyen a konkrét állapotunk.

Milyen betegségekre vagy állapotokra kell gondolnom?

Ha egyelőre nincs semmilyen betegségünk...,

akkor összetettebb a feladatunk. Először is végig kell gondolnunk, hogy mi lehet az a betegség vagy állapot, amikor azt mondjuk, hogy nem kérünk több kezelést (vagy nem kérünk bizonyos kezeléseket). Minden esetben magunknak kell eldöntenünk, hogy milyen betegség, baleset, fizikai vagy szellemi állapot az, amelynek bekövetkeztakor nem szeretnénk (tovább) gyógyíttatni magunkat. A kezelésekről szóló döntések során tehát a legfontosabb saját személyes értékrendünket átgondolni. Mitől lesz számunkra az élet értékes és értelmes? Minél több nap legyen az életünkben vagy minél több élet a napjainkban? Ha leáll a szívünk vagy nehezen lélegzünk, megmentés-e az életünket azért, hogy minél több időt tölthessünk a szeretetteinkkel? Még akkor is, ha elveszítjük szellemi képességeinket, öntudatunkat? Nem rakunk-e így felesleges terhet a hozzátartozóinkra? Ezekre a mélyen személyes kérdésekre mindenkinek más és más a válasza.

A gondolkodás során persze figyelemmel kell lennünk a törvényi szabályokra is. A törvény csak akkor engedi meg az életmentő vagy életfenntartó kezelés visszautasítását, ha életünk már a végéhez közeledik vagy ha nincs semmi remény arra, hogy valaha is önálló életet éljünk. Ahogy azt korábban

írtuk, akkor lehetséges életmentő vagy életfenntartó kezelést visszautasítani, ha a betegségünk súlyos, gyógyíthatatlan és rövid időn belül halálhoz vezet vagy ha a betegség gyógyíthatatlan és önmagunkat fizikailag már nem tudjuk ellátni, illetve fájdalmaink nem enyhíthetők. De milyen betegségeket jelent ez a gyakorlatban?

Mindennapos példákkal élve, itt tipikusan a következő betegségekre vagy állapotokra gondolhatunk:

- ▶ a természetes öregedés (köznapinévén „végelgyengülés”) miatti visszafordíthatatlan szervi elégtelenségek,
- ▶ halálos és gyógyíthatatlan daganatos betegségek vagy súlyos fertőzések,
- ▶ betegség vagy baleset miatti visszafordíthatatlan állapotok (pl. stroke vagy autóbaleset miatti végleges agykárosodás),
- ▶ agyi leépüléssel járó betegségek (tipikusan a demencia, amelynek számos oka lehet).

Ezek közül az esetek közül megjelölhetjük az összeset, de az is lehetséges, hogy csak az egyikre vagy a másikkra vonatkozóan készítettjük az előzetes rendelkezést. Sőt lehet minden esetre más és más az igényünk.

Lehetőségünk van arra, hogy általános jelleggel utasítunk vissza egészségügyi ellátást (pl. „Semmilyen esetben nem járulok hozzá életfenntartó beavatkozáshoz.”) De választhatjuk azt a megoldást is, hogy a visszautasítást valamilyen feltételhez kötjük. A feltétel lehet egy konkrét betegség (pl. „Ha

rosszindulatú daganatos megbetegedésem lesz”), illetve lehet valamilyen állapot, időtartam vagy fokozat (pl. „Ha állapotomban 6 hét elteltével sem mutatkozik javulás”, „Ha önmagam ellátására véglegesen képtelenné válnék”). A feltételt meghatározhatjuk úgy is, hogy az orvoslásban ismert és általánosan használt értékelési rendszerekre, mérőeszközökre hivatkozunk. Ilyen lehet az agykárosodás mértékét jelző Glasgow Kóma Skála vagy a szellemi képességek hanyatlását felmérő Globális Deteriorizációs Skála (Pl. „Ha a Glasgow Kóma Skálán 3 vagy annál kevesebb pontot érek el”, „Ha a Globális Deteriorizációs Skálán elérem a 7-es szintet”). Az ilyen értékelési rendszerekre való utaláshoz érdemes szakember segítségét kérni, hogy pontosan és biztosan tudjuk, milyen értékek milyen szellemi vagy fizikai állapotot jelentenek. Azt is szem előtt kell tartanunk, hogy állapotunk – betegségtől függően – javulhat (pl. kómában) vagy hullámozhat (pl. demencia esetén).

Ha már van olyan betegségünk vagy már olyan állapotban vagyunk, amelyről tudjuk, hogy a jövőben súlyosbodhat, vagy akár a halálunkat is okozhatja...,

akkor érdemes ennek a konkrét betegségnek a lehetséges lefolyása mentén haladnunk. Ilyenkor azt kell leginkább átgondolnunk, hogy a betegség során melyik az a pont, amikor szeretnénk a kezeléseket abbahagyni. Ez a pont lehet akár az itt és most is. (Vagyis nem kell, hogy az előzetes egészségügyi rendelkezésünk a távoli jövőről szóljon.

Milyen kezelésekről, orvosi beavatkozásokról lehet szó?

A második lépés annak megfontolása, hogy konkrétan milyen orvosi kezeléseket tudunk elfogadni, és melyek azok, amelyeket semmiképpen nem szeretnénk kapni. Persze szinte lehetetlenség az összes beavatkozást számbavenni. Mégis vannak olyan tipikus kezelések, amelyek az élet végén előfordulhatnak. Ezek a következők.

- ▶ Kardiopulmonális újraélesztés (CPR), kardiocerebrális újraélesztés (CCR)
- ▶ Mesterséges táplálás – gyomorsondán vagy infúzió keresztül
- ▶ Intubálás (becsövezés)
- ▶ Gépi lélegeztetés
- ▶ Gyógyszeres keringéstámogatás
- ▶ Gépi keringéstámogatás
- ▶ Dialízis (művesekezelés)
- ▶ Amputáció
- ▶ Vér vagy vérkészítmény adása
- ▶ Szerv- vagy szövetátültetés
- ▶ Antibiotikumos kezelés

Ezeket a gyakori orvosi beavatkozásokat, amelyeket súlyos állapotú betegeknél szoktak alkalmazni, felsoroltuk az előzetes egészségügyi rendelkezés mintánkban is, ami megtalálható a www.tasz.hu/lovegrendelet című honlapunkon.

A fentiek mellett lehetséges, hogy olyan betegségben szenvedünk, ahol egyes kezelések életmentőnek vagy életfenntartónak minősülnek. (Egy súlyos cukorbetegségben szenvedő beteg esetében akár egy inzulininjekció is lehet életmentő hatású.) A tipikus kezelések körét ezért érdemes kiegészítenünk

szítenünk azokkal a beavatkozásokkal, amelyek a betegségünk kapcsán felmerülnek.

Hogyan gondoljam át egyedül, hogy mit szeretnék az előzetes egészségügyi rendelkezésemben foglalni?

Több szempontból sem egyszerű feladat végiggondolni, hogy mit írjunk az előzetes egészségügyi rendelkezésünkbe. Egyrészt érzelmileg megterhelő a saját elmúlásunkkal, életünk lezárásával foglalkozni. Másrészt felmerülhet sok jogi vagy orvosi jellegű kérdés, amihez, úgy érezzük, nem értünk. Mindkét nehézség miatt érdemes az előzetes egészségügyi rendelkezés elkészítéséhez rokonok, barátok, illetve szakemberek segítségét igénybe venni.

Ha van olyan orvos (akár a kezelőorvosunk, akár a háziorvosunk), akivel bizalmas kapcsolatban állunk, érdemes vele együtt megtervezni életvégi kezelésünket. Ő ugyanis választ tud adni arra, hogy orvosi szempontból mi várhat ránk a betegségünk vagy állapotunk miatt. Ez különösen fontos lehet, ha már tudunk egy konkrét betegségről, és tudjuk, hogy ki fog minket kezelni.

Az előzetes egészségügyi rendelkezés csak közjegyzői okiratba foglalva érvényes, ezért mindenképpen találkoznunk kell közjegyzővel is. Nála érdemes lehet a jogi kérdésekről érdeklődni, ő tud választ adni arra, hogy pontosan miről lehet szó az előzetes egészségügyi rendelkezésünkben, és hogyan kell kívánalmainkat megfogalmazni.

Hogyan kell megfogalmaznom az előzetes rendelkezést?

A legfontosabb, hogy akaratunk az előzetes rendelkezésből világosan és meggyőzően kiderüljön. Ehhez

- ▶ először is meg kell határoznunk, hogy milyen esetre, betegségekre, állapotokra vonatkozóan utasítunk vissza beavatkozásokat,
- ▶ másodszor pedig pontosan meg kell jelölnünk, hogy melyek azok a beavatkozások, amiket visszautasítunk.

Lehetséges, hogy különböző esetekre különböző kívánalmakat fogalmazunk meg (pl. súlyos demencia esetén kérünk mesterséges táplálást, de daganatos betegség végső időszakában már nem).

Az előzetes egészségügyi rendelkezést nem kell orvosi szakkifejezésekkel megszővegezni. Általános szóhasználatlaltal, a magyar nyelvben használt megnevezéssel is leírhatjuk kívánal-

mainkat (pl. „Műtét során nem kérek idegen vért.”)

De természetesen azt is megtehetjük, hogy orvosi szakkifejezéseket használunk. Ebben az esetben az Orvosi Eljárások Nemzetközi Osztályozásában (OENO) szereplő elnevezést kell alkalmaznunk. **Fontos**, hogy ha az OENO-elnevezést használjuk, akkor az egyes beavatkozásokat az **általánosan ismert megnevezéssel is fel kell tüntetni**. Így a kezelést végzők megbizonyosodhatnak arról, hogy tudjuk, melyik szakkifejezés mit jelent.

Lehetőségünk van arra, hogy tételen felsoroljuk, milyen beavatkozásokat nem kérünk (pl. „Rosszindulatú daganatos megbetegedésem esetén nem járulok hozzá az infúziós tápláláshoz.”), de azt a megoldást is választhatjuk, hogy csak azt rögzítjük általánosan, hogy milyen betegséget vagy baleseti sérülést nem szeretnénk gyógyíttatni (pl. „Rosszindulatú daganatos betegségem gyógykezeléséhez nem járulok hozzá.”)

Mindenképpen kerüljük az általános megfogalmazást (pl. „a lehetőségekhez mérten”), és olyan fogalmakat is, ami mindenkinek mást és mást jelenthetnek (pl. „még elviselhető fájdalom”). A szöveg pontos és jogi szempontból is egyértelmű megfogalmazásában természetesen segítségünkre lesz a közjegyző, de ő csak azt tudja okiratba foglalni, amiről mi magunk egyértelmű döntést hoztunk.

Mi történik, ha az előzetes egészségügyi rendelkezésemben visszautasítok egy kezelést? Ilyenkor minden kezelést leállítanak? A fájdalmaimat sem csillapítják majd?

Sokan tartanak attól, hogy a kezelés visszautasítása „mindent vagy semmit” alapon működik. Vagyis ha a beteg egy konkrét kezelést nem kér, akkor semmilyen kezelést nem fog kapni, mert nem kaphat. Leginkább a fájdalomcsillapítás kapcsán merül fel sokakban, hogy ha nem kéri a kemoterápiát, az antibiotikumot vagy más gyógyító célú beavatkozást, akkor már fájdalomcsillapítót sem kapnak. Vagy ha nem kéri a tudatmódosító hatású fájdalomcsillapítót, akkor semmilyen más fájdalomcsillapítót nem kaphatnak.

Ez nem így van! Attól, hogy az egyik kezelést nem kérjük, még lehet, hogy a másikat kifejezetten szeretnénk – és maga a törvény teszi lehetővé számunkra, hogy ezzel a lehetőséggel éljünk. Ha tehát lemondunk egy kezelésről, a lemondásunk csupán arra az egy konkrét beavatkozástípusra vonatkozik, semmi másra nem. Lehet például, hogy elutasítjuk a vérátömlesztést, de

ettől még kérünk gépi lélegeztetést és fájdalomcsillapítást. Az is lehetséges, hogy elutasítjuk az egyik fájdalomcsillapítót, de szeretnénk egy másik fajtát. Lemondásunk csak arra az egy kezeléstípusra érvényes, amit kifejezetten megjelöltünk.

A törvény előírja, hogy a beteg minden esetben jogosult szenvedéseinek enyhítésére, fájdalmainak csökkentésére. Fájdalomcsillapítás és támogató ellátás tehát mindenkit megillet, azt is, aki előzetes rendelkezésként a gyógyító hatású beavatkozásokat elutasítja. Ez abban az esetben is igaz, ha előzetes rendelkezésünkben nem írtuk le kifejezetten, hogy kérünk fájdalomcsillapítást.

Honnan tudja meg a kezelőorvosom, hogy van előzetes egészségügyi rendelkezésem?

Az előzetes egészségügyi rendelkezéseknek nincs hivatalos nyilvántartása Magyarországon, ezért saját magunknak kell gondoskodnunk arról, hogy akaratunk az egészségügyi személyzet tudomására jusson. Mivel az előzetes rendelkezésünket közjegyzői okiratba kell foglalni, a közjegyző ugyanis mindenképpen megőrzi belőle egy példányt. Kórházba való felvételkor egy példányt át kell adnunk a kórháznak. Emellett érdemes az előzetes rendelkezés egy-egy példányát

- ▶ átadni a háziorvosunknak és/vagy a kezelőorvosunknak,
- ▶ személyes iratainkhoz hasonlóan magunknál tartani.

Mivel az előzetes rendelkezés egy többoldalas A/4-es dokumentum, nem igazán életszerű, hogy az mindig nálunk legyen. A mentő az életmentő beavatkozás megkezdése előtt egyébként sem fogja átkutatni a táskánkat, hogy megtalálja az előzetes rendelkezés nálunk lévő példányát. Érdemes ezért a környezetünkben lévőekkel tudatni, hogy tettünk előzetes rendelkezést és hogy az hol található meg. Ha helyettes döntéshozót is megneveztünk, célszerű őt is értesíteni arról, hogy van előzetes rendelkezésünk.

Biztosan tiszteletben tartják majd az előzetes egészségügyi rendelkezésemet? Mi van, ha nem veszik figyelembe a leírtakat?

Törvény írja elő, hogy ha akaratunk az előzetes rendelkezésből világosan megállapítható, akkor azt az egészségügyi személyzet köteles figyelembe venni. Ez alól két kivétel lehetséges:

- ▶ nem veszik figyelembe az előzetes egészségügyi rendelkezésünket, ha más élete vagy testi épsége attól függ, hogy minket hogyan kezelnek,
- ▶ nem veszik figyelembe, hogy visszautasítottunk-e kezelést, ha várandós nőként képesek vagyunk a magzat kihordására.

Minden más esetben akár per is indítható, ha nem veszik figyelembe az előzetes rendelkezésben foglaltakat. Az előzetes rendelkezésünket a helyettes döntéshozónknak is tiszteletben kell tartania. Ő is csak olyan kérdésekben dönthet önállóan, amire vonatkozóan nem fogalmaztunk meg kívánalmat.

Meg kell-e időről időre újítanom a rendelkezésemet?

Az előzetes rendelkezést nem kell megújítani, alapesetben egészen addig érvényes, amíg nem módosítjuk vagy vissza nem vonjuk. Tanácsos azonban élő végrendeletünket fél évente vagy évente átnézni és végiggondolni, hogy megfelel-e még számunkra az, amit leírtunk. Így ha élethelyzetünk, egészségi állapotunk vagy szándékunk megváltozik, az előzetes rendelkezést az új helyzetre tekintettel aktualizálhatjuk. Az előzetes rendelkezés módosítására ugyanazok a szabályok irányadók, mint az új előzetes rendelkezés megtételére (feltételek, okirati forma).

Meggondolhatom-e magam az előzetes rendelkezésem kapcsán? Visszavonhatom-e az előzetes rendelkezésemet?

Igen, bármikor! Az előzetes rendelkezést mi magunk tettük, és kizárólag saját magunkra vonatkozik. Ezért természetes, hogy bármikor és bármilyen formai kötöttség nélkül visszavonhatjuk. Az előzetes rendelkezés vagy élő végrendelet nem kötelez minket semmire! A visszavonáshoz tehát nincs szükség semmilyen okirati formára és nem kell eleget tennünk semmilyen feltételnek. A visszavonáshoz cselekvőképesség sem szükséges. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha szóban mást mondunk, mint amit az előzetes egészségügyi rendelkezésünkben leírtunk, akkor az orvos a szóbeli közlésünk alapján fog eljárni. Lehetséges, hogy az előzetes rendelkezésünkben

visszautasítottunk egy kezelést, de a kórházban mégis úgy érezzük, hogy szeretnénk azt. [Például azt gondoltuk, hogy nem kérünk fájdalomcsillapítót, de a fájdalmakat rosszul tűrjük, ezért mégis szeretnénk.] Ilyenkor, ha ezt jelezzük, az orvos úgy tekinti, hogy felülírtuk az előzetes egészségügyi rendelkezésünket.

Senki nem látja előre a jövőt. Lehetséges, hogy soha nem kerülünk olyan helyzetbe, hogy ne tudnánk saját egészségügyi ellátásunkról felelős döntést hozni. Az előzetes egészségügyi rendelkezés azonban biztonságot adhat számunkra és szeretteink számára egyaránt.

